

SUÇLULAR NASIL DÜŞÜNÜR?

STANTON SAMENOW

ÇEVİREN
KADİR GÜLEN

STANTON SAMENOW

ABD’li klinik psikolog (1941-2023). 50 yıllık kariyerini suçlu davranış konusunda uzmanlaşmış bir araştırmacı, klinisyen, danışman ve bilirkişi olarak geçirmiştir. Çekişmeli çocuk velayeti davalarında bağımsız bir değerlendirmeci olarak görev yapmıştır. Samenow 1970’den 1978’e kadar Washington’daki St. Elizabeths Hastanesi’nde bulunan Suçlu Davranışlarını Araştırma Programı’nda klinik araştırma psikoloğu olarak görev yapmıştır. Samuel Yochelson ile birlikte gerçekleştirdiği suçlulara dönük klinik araştırma-tedavi çalışmalarının bulgularını *The Criminal Personality* (Suçlu Kişilik) adlı üç ciltlik yapıtında kamuoyuna sunmuştur. 1978’den sonra Alexandria, Virginia’da klinik psikolog olarak kendi özel muayenehanesinde çalışmalarını sürdürmüştür. Birçok ulusal kanalda televizyon programlarına –60 Minutes, The Oprah Winfrey Show, Good Morning America, Today ve Larry King Live– katılmıştır. Başlıca eserleri: *The Criminal Personality, Volumes I, II & III* (1976, 1977, 1986); *Inside the Criminal Mind* (1984); *Before It’s Too Late* (1989); *Straight Talk About Criminals* (1998); *In the Best Interest of the Child* (2002); *The Myth of the Out of Character Crime* (2007)

KADİR GÜLEN

Bursa’da doğdu (1986). Selçuk Üniversitesi’nde İktisat okudu (2010). *Yurt ve Dünya, Bibliotech, Praksis, Kitaplık* gibi dergilerde yazdı. Ankara Üniversitesi Felsefe Tarihi Ana Bilim Dalından “Heidegger’in Hegel Felsefesinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi” isimli teziyle mezun oldu (2018). Başlıca çevirileri: Thomas E. Wartenberg, *Küçük Çocuklar İçin Büyük Fikirler* (2018, Senem Kurtar ile); Erica Chenoweth ve Maria J. Stephan, *Sivil Direniş Neden İşe Yarar* (2018); Bryan Turner ve Simon Susen (ed.), *Pierre Bourdieu’nun Mirası* (2019); Frederick C. Crews, E. M. Forster’da *Hümanizmin Tehlikeleri* (2020); Brent Adkins, *Arzu ve Ölüm* (2020); Kırydan Köşeden *Marksizm Kılavuzu* (2021); Charles Taylor, *Hegel ve Modern Toplum* (2021); Molly Farneth, *Hegel’in Toplumsal Etiği* (2021); Sarah Harasym (ed.), *Kayıp Yüzleşme* (2021), Robert Axelrod, *İşbirliğinin Evrimi* (2023), Lawrence H. Keeley *Uygarlıktan Önce Savaş* (2023).

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	11
ÖNSÖZ	13
I	
SUÇUN NEDENLERİNE ODAKLANMANIN ANLAMSIZLIĞI	19
2	
“SUÇLU ZİHİN” KAVRAMINI BELİRGİNLEŞTİRMEK	36
3	
DÜŞÜNCE HATALARI	45
4	
İKİ KATİL	64
FARKLI GEÇMİŞLER AMA BENZER DÜŞÜNCE HATALARI	
5	
SUÇTAN ÖNCEKİ, SUÇ ESNASINDAKİ VE SUÇTAN SONRAKİ ZİHİNSEL SÜREÇLER	89
6	
EBEVEYNLER ÇOCUKLARINI SUÇLULARA DÖNÜŞTÜRMEZLER	107
7	
SUÇLU BABA	141
8	
AKRAN BASKISI SUÇUN BAHANESİ OLAMAZ	151

9		
OKUL: BİR MÜCADELE ALANI VE SUÇLU SİPERİ	169	
10		
ÇALIŞMA HAYATI VE SUÇLU	191	
11		
ELE GEÇİRME AMAÇLI SEKS VE BENLİĞİN İNŞASI	208	
12		
SUÇLUNUN HER YERE BULAŞAN ÖFKESİ	246	
13		
SUÇLULUK İLK SIRADADIR, UYUŞTURUCU İKİNCİ	272	
14		
TERÖRİST SIFATIYLA SUÇLU	295	
15		
“DÜRÜST İNSANLAR”	311	
16		
ZİHİNSEL BOZUKLUK MU YOKSA SUÇLU KİŞİLİK Mİ?	331	
17		
PARMAKLIKLAR ARDINDA	366	
18		
SUÇLUYU DEĞİŞTİRMEK	389	
19		
NE YAPMALI?	426	
DİZİN	454	

TEŞEKKÜR

Kitabın taslağını okuyup faydalı önerilerde buldukları için Őu isimlere minnettaram: Avukat Albert Bonin, yaşam bilimleri alanında diplomalı editörlük yapan Norman Grossblatt, Knoxville'deki Tennessee Üniversitesi'nde bulunan iŐletme profesörü Terry Leap, emekli avukat Joseph C. Lynch ve ömür boyu dostum olan Richard Stromberg.

Aynı zamanda 50 senelik evliliğim boyunca üstlendiğim her Őeyde beni açıkça ve neŐeyle destekleyen, hayatımın aŐkı Dorothy K. Samenow'a da teşekkür ederim.

Gözden geçirilmiŐ bu basım için teklifimi kabul eden ve onu Penguin Random House'a götüren Tricia Boczkowski'ye minnettaram.

Editör olarak Aubrey Martinson ile çalışma fırsatı bulduğum için çok minnettaram. Çok çeŐitli açılardan Őahane biriydi; yazılarımı titizlikle inceliyor, kusursuz önerilerde bulunuyor, hemen yanıt veriyordu; her zaman teŐvik edici ve iyimserdi. Onunla kurduğum her etkileŐim olumluydu ve ben de çok Őanslıydım.

ÖNSÖZ

1970'in Ocak ayında Washington'da bulunan St. Elizabeths Hastanesi'nin Suçlu Davranışlarını Araştırma Programı'nda klinik araştırma psikoloğu olarak göreve başladım. 1961 yılından itibaren bu programın öncülüğünü yapan Dr. Samuel Yochelson'a iştirak ettim ve bu projeyi onun ölümünden 2 yıl sonra, 1978'de tamamına erdirdim. Yaptığımız çalışma bugün bile Kuzey Amerika'da suçlulara dönük derinlemesine yapılmış en uzun araştırma-tedavi çalışması olma özelliğini taşıyor. Katılımcılar adı hırsızlardan seri katillere uzanan bir yelpazeden oluşuyordu ve bunlardan bazıları mahkemeler tarafından “delilik nedeniyle suçsuz” ilan edilmişti. Suç işlemeyi bir yaşam tarzı hâline getirmiş, farklı kökenlerden gelen insanlarla binlerce saat süren görüşmeler yaptık.

Detroit'in dışında kalan bir devlet hastanesinde (büyük bir kısmı ağır suçlar işlemiş) genç yetişkin hastalarla yaptığım daha önceki klinik çalışmalarına dayanarak suçun yoksulluğa, fırsat eksikliğine, travmaya ve umutsuzluğa karşı bağışlanabilir olmasa da anlaşılır bir tepki olduğuna inanmaya başlamıştım. Bir başka deyişle suçluları mağdur kişiler olarak algılıyordum. Fakat çalışmaya katılan suçlularla (ve onları iyi tanıyan insanlarla) görüştükten sonra Dr. Yochelson ve benim suç ve nedenleri hakkındaki düşüncelerimiz tamamen değişti.

Başlangıçta inandığımızın aksine bu suçluları şekillendiren bir talihsizlik eseri içinde buldukları ortam değildi ve bu kişiler deli de değildi. Suçun sebepleriyle ilgili geleneksel psikolojik ve sosyolojik formülasyonlara ilk odaklanış biçimimizin suçlulara (sanki kendi gerekçeleri kendilerine yetmiyormuş gibi) daha fazla gerekçe sağladığı için amacımıza uygun olmadığı ortaya çıkmıştı. Suçluların suç işlemeyi kasten *tercih*

ettiklerini keşfetmiştik. Suç bireyde ikamet eder ve çevresinden değil düşünme biçiminden “kaynaklanır”. Suçlular sorumluluk sahibi insanlardan farklı şekilde akıl yürütürler.

Görüştüğümüz insanlar mağdur değil, daha çok yaşam tarzlarını özgürce seçmiş mağdur edicilerdi. *The Criminal Personality* [Suçlu Kişilik Yapısı] başlıklı üç ciltlik çalışmamızda yalnızca suçluların düşünme kalıplarını ayrıntılarıyla tarif etmekle kalmadık aynı zamanda bazı azılı suçluların diğer insanlara zarar vermeden yaşayabilmeleri için düşüncelerini iradi olarak değiştirmelerine yol açan bir dizi prosedür de sunduk.

1978 yılında Alexandria’da bir ofis kurduğumdan beri suçla itham edilen yüzlerce erkek, kadın ve çocuğun psikolojik değerlendirmesini yaptım. 20’den fazla mahkemede bilirkişi olarak tanıklıkta bulundum. Suçluların düşünme kalıplarını yeniden şekillendirerek değişmelerine yardımcı olmak için binlerce saatimi harcadım. Yaptığım işin bir kısmı da suçluların ebeveynleri, kardeşleri, diğer akrabaları, öğretmenleri ve hayatlarındaki diğer önemli insanlarla görüşmeler yapmayı ve onlara tavsiyelerde bulunmayı gerekli kılıyordu.

48 eyalette ve Kanada’da suçlularla gündelik olarak etkileşime girmesi gereken neredeyse her alanda profesyonelle danışıp onların eğitimine katkıda bulundum: kolluk kuvvetleri, cezaevi görevlileri, eğitim uzmanları, akıl sağlığı uzmanları, sosyal hizmet görevlileri, yargı mensupları ve ruhban sınıfı. Çalışmalarım bu siperde yer alan profesyoneller arasında yankı uyandırdı ama çoğu durumda suçlularla yüz yüze etkileşimi olmayan, koltuğuna yapışmış teorisyenler tarafından reddedildi ya da görmezden gelindi. *The Criminal Personality*’nin ilk cildinin yayınlanmasından beri geçerlidir bu. Nebraska Üniversitesi’nde çalışan psikoloji profesörü Richard Dienstbier, 1977 tarihli iğneleyici incelemesinin sonunda şunu kabul etmişti: “Bu kitap, teoriden ziyade pratikle ilgilenenler için bir hayli faydalı olabilir.”¹

¹ Richard A. Dienstbier, “Exceptions to the Rule: A Review of the Criminal Personality, Volume 1: A Profile for Change,” *Law and Human Behavior*, March 1977.

50 yılı aşkın süredir suçlularla çalıştığım için ABD’de suçlu kimliği ve suçu azaltmak için neler yapılması gerektiği konusundaki tutumların değiştiğini gözlemledim. 1960’lar boyunca suçluları ıslahevlerine “tıkmak” yerine rehabilite etmeye dönük artan bir ilgi vardı. 1970’lerde yüksek suç tekrarlama oranlarının “hiçbir şeyin işe yaramadığı” sonucuna yol açmasıyla rehabilitasyon konusunda bir hayal kırıklığı oluştu. “Uyuşturucuya karşı savaş” 1971 yılında başlatıldı. Katı ceza yönetmelikleri 1980’lerde yürürlüğe sokuldu. 1990’larda “3 yanlış yapma şansın var” yasası yürürlüğe kondu. 1980’lerden 1990’lara kadar gitgide daha çok eyalet ölüm cezasını yasalaştırdı ve federal hükümet ile bazı eyaletler şartlı tahliyeyi yürürlükten kaldırdı.

ABD “kitlesel hapis” diye bilinen dönemin ardından “suça karşı müsamahasızlık” tutumundan uzaklaşmıştır. Siyasette genel olarak sola meyledilmesiyle birlikte suçluların büyük bir kısmının aslında iyi kalpli insanlar olduğu ama fırsatlardan mahrum bırakılıp adaletsizliğe maruz kaldıkları için yanlış bir yol seçtikleri görüşü yeniden ortaya çıkmıştır. Olgulardan ziyade ideolojilere yaslanan yenilikçiler “şiddete başvurmayan” mahkûmların eğitim, iş becerileri, sosyal beceriler vb. sunan topluluk programlarına katılmaları için hapisshaneden salıverilmeleri adına baskı yapmaktadır. Bir kez daha suçlu kişi yoksulluk, ırkçılık, kötü rol modeller hatta genetik yapı gibi üzerinde çok az denetim sahibi olduğu güçlerin kurbanı olarak görülmektedir. Federal borçlar dışında neredeyse her şeyin suça neden olduğu tespit edilmiştir.

ABD’de suçlunun hatası olmadığı iddia edilen “temel nedenleri” ele alarak suçu azaltabileceğimiz umuduyla bu yolu daha önce başarısız bir şekilde kat etmiştik. Ama geçen yüzyılda suçlu davranışının nedenleri hakkında kesin olan çok az bilgi elde edilmiştir. Dikkatleri odaklanılması gereken noktadan, yani suçludan ve onun nasıl akıl yürüttüğünden başka bir yöne çeken asırlık mitler yeniden gün yüzüne çıkmaktadır. Suçun nedenlerine ilişkin araştırmanın devam etmesi

önemli olsa da nedenlerin saptanması çözümleri garanti etmez. Nedensellik muammasıyla kafayı bozmak entelektüel açıdan tatmin edici olabilir fakat suçluların ardında katliam izleri bırakmalarıyla sonuçlanan düşünme biçimini değiştirmelerine çok az katkıda bulunmaktadır.

Tercihin ve sorumluluğun altını çizmem nedeniyle bazı eleştirmenler benim mutlak bir gerici ve daha da kötüsü suçluları şeytanlaştıran ve onları “hapse tıkip anahtarları yutmak” isteyen bir muhafazakâr olduğumu ileri sürmüştür. Diğer eleştirmenler ise benim yeterli terapiyle suçluların değişeceğine ve sokaklarda özgürce dolaşmaları gerektiğine inanmakta direten gözü yaşlı bir liberal olduğumu düşünüyor. Bu kitabı okuyan herkes benim herhangi bir siyasi gündemim olmadığını anlayacaktır.

Suçlular Nasıl Düşünür? ilk kez 1984 yılında yayımlandı. Bunu 2004 ve 2014’te iki revize etme girişimi izledi. Suçla ilgili politikalar, yasalar, teoriler ve kamuoyu duyarlılığı değişkenlik gösterse de suçlu zihniyetin özü değişmeden kalır. Eleştirmenler ise suçluluğun tam anlamıyla değişen yasalar aracılığıyla tanımlandığını ileri sürüyorlar. Bense tek tek eyalet yasalarını dikkate almak yerine, suçlu olsun ya da olmasın insanların birbirlerine verdikleri zararların altını çizen geniş kapsamlı bir suçluluk kavramı öne süreceğim.

Suçlularla ilgili teorileri ve önyargıları bir kenara bırakıp hayata onların bakış açısından bakmaya çalışmak çok önemli. Farklı sosyal çevrelerden gelen ve farklı türde suçlar işleyen suçluların düşünce yapılarına hâkim olan 10 özgül “hata”yı (mesela satranç tahtası benzeri bir hayat görüşü, gerçekçi olmayan beklentiler, sahiplenme duygusu) ele alacağım. Zihninde yaptığımız bu gezinti sayesinde suçlunun evde, okulda, akranlarıyla, okulda, akranlarıyla birlikte, iş yerinde ve topluluk içerisinde nasıl iş gördüğünü anlayacaksınız. Suçluların nasıl düşündüğü bilmeniz onların kurbanı olmaktan kaçınmanıza yardımcı olabilir.

Suçlu kişi sorumluluk sahibi insanlardan farklı düşündüğü

için dili değişik bir şekilde kullanır. Örneğin bir suçlu size “güvendiğini” söylüyorsa bunu size yapılmış bir iltifat olarak almamanız gerekir. “Güven” sözcüğünü kullanması kendi dünya görüşünü yansıtmakta ve dolayısıyla genel kullanımdan farklı anlamlar taşımaktadır. Yanlış anlamaları önlemek için sözcüklerin bu kendine özgü kullanımına aşına olmak önemlidir. Suçlunun “anlamak” kelimesini kullanması bile yanlış anlaşılabilir.

Son zamanlarda meydana gelen katliamlar “tehlike işareti” mevzuatı için bir çağrıya yol açtı. Bu, akli dengesi yerinde olmayan ve hem kendileri hem de başkaları için potansiyel tehlike arz ettiklerini gösteren kişilerin kolluk kuvvetlerinin ve ruh sağlığı uzmanlarının dikkatine sunulması anlamına gelir. Bu türden öneriler kayda değer ölçüde destek aldı ama böyle bir çaba ne kadar gerçekçi ve ne kadar etkili olabilir ki? Akıl hastalıklarını konu edinen tartışmam boyunca bu karmaşık meseleye değineceğim. Suçluların ellerinde zorbalığa ve korkutmaya maruz kalan aile üyelerine ve iş arkadaşlarına bakıp aile içi şiddet, çocuk velayeti savaşları ve iş yerinde meslektaşların ve astatların istismarı şeklinde tezahür eden terörizmi ele alacağım.

Ne zaman alışılmadık ölçüde tuhaf veya görünüşte karaktere aykırı bir suç meydana gelse verilen içgüdüsel tepki muhtemelen *bu kişi gerçekten hasta ruhlu biri olmalı* şeklinde olacaktır. Ama şiddete başvuran davranışlar çoğu durumda “hasta” bir aklın ya da zihinsel bozukluğun ürünü değildir. Psikiyatri hastanesinde uzunca bir süre yatmış bir adamın annesini vahşice katlettiği bir vakayı kullanarak bu durumu açıklayacağım. Cinayetin akıl sağlığından kaynaklandığı barizmiş gibi görünüyor. Bununla birlikte uzun bir adli tıp çalışması sayesinde beklenmedik bulgular ortaya çıkmıştı.

Muhafazakârlar ve liberaller cezai adalet sisteminde reform yapılması yönünde çağrıda bulunuyorlar. Politik açıdan başka çok az meselede hemfikir olan bu insanlar yaptıkları vurgular ve atılması gereken birtakım belirli adımlar konusun-

da farklılık gösterebilir de geniş kapsamlı değişikliklere ihtiyaç olduğu konusunda aynı fikirdeymiş gibi görünüyor. Ama suça karşı müsamahasız politikaları reddetme çabası kamu güvenliğini tehlikeye atabilir. Hapishanelerin ve cezaevlerinin kilitlerinin iyi niyetle açılmasına dönük çabalar acaba elli sene öncesinde devlet hastanelerinin kapatılmasından daha büyük bir felaketle mi sonuçlanacak? Toplum kazandırma amacıyla psikiyatri hastaları serbest bırakıldı ve en sonunda köprü altlarında yaşamaya, yerel hapishanelere tıkmaya ve şehrin sokaklarına çadır kurmaya başladılar.

Cezai adalet reformu hakkında yazılabilecek her kitap yazıldı. Burada odaklandığım iki mesele var. Bunlardan birisi, suçla mücadelede etkili olan politikalar geliştirebilmek için suçlunun kimliğine dair geniş kapsamlı bir anlayışa sahip olmanın önemidir. Diğerisi ise suçluların düşünme kalıplarını değiştirmelerine yardımcı olmayı amaçlayan programların geliştirilmesidir. Ben tavsiyelerimi ideolojiye veya politikaya değil, suçlu zihnin bilgisine dayanarak sunuyorum.